Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNICZKI GENERALNEJ
TAMARY ĆAPETY
przedstawiona w dniu 20 listopada 2025 r.[1]

Sprawa C-522/24

BG
przeciwko
Ministero della Difesa
przy udziale:
Presidenza del Consiglio dei Ministri

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Consiglio di Stato (radę stanu, Włochy)]

Odesłanie prejudycjalne – Dyrektywa 2000/78/WE – Pojęcie „przekonania" w rozumieniu art. 1 dyrektywy 2000/78 – Osobiste poglądy na temat szczepień przeciwko COVID-19 – Obowiązek poddania się szczepieniu nałożony na personel wojskowy w związku z pandemią COVID-19 – Odmowa poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19, która doprowadziła do zawieszenia w pełnieniu obowiązków służbowych bez wynagrodzenia za pracę)

I. Wprowadzenie

1. Pomimo że upłynęły ponad dwa lata od momentu, gdy ogłoszono, iż pandemia COVID-19 nie stanowi już globalnego zagrożenia[2], Trybunał Sprawiedliwości nadal otrzymuje wnioski o wykładnię dotyczące kwestii prawnych, które pojawiły się w czasie pandemii.

2. Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest jednym z takich przykładów. Skarżący w postępowaniu głównym (zwany dalej „skarżącym") odmówił poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19, które zgodnie z ustawodawstwem włoskim było obowiązkowe dla personelu wojskowego. W związku z tym został zawieszony w pełnieniu obowiązków służbowych w Ministero della Difesa (ministerstwie obrony, Włochy), będącego drugą stroną postępowania głównego (zwanym dalej „ministerstwem obrony" lub „drugą stroną postępowania"), bez wynagrodzenia za pracę na okres około dwóch miesięcy, a następnie powrócił on do służby.

[1] Język oryginału: angielski.

[2] Zobacz w tym względzie oświadczenie dyrektora generalnego WHO z 5 maja 2023 r., dostępne pod adresem: https://www.who.int/news-room/speeches/item/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing—5-may-2023.

3. Skarżący podnosi przed Consiglio di Stato (radą stanu, Włochy), który jest sądem odsyłającym, że jego zawieszenie w pełnieniu obowiązków służbowych było dyskryminujące, uznając, że opierało się ono wyłącznie na jego osobistych poglądach sprzeciwiających się poddaniu się szczepieniu przeciwko COVID-19, co jego zdaniem stanowi naruszenie przepisów dyrektywy Rady 2000/78/WE [3].

II. Okoliczności faktyczne, pytania prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

4. W odpowiedzi na pandemię COVID-19 ministerstwo obrony nałożyło na personel wojskowy obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19. Obowiązek ten został ustanowiony w decreto-legge n. 44/21 (dekrecie z mocą ustawy nr 44/21) [4].

5. Po tym jak szczepienia przeciwko COVID-19 stały się podstawowym obowiązkiem dla niektórych kategorii pracowników, w art. 4 ter dekretu z mocą ustawy nr 44/21 wyraźnie nałożono na pracodawców obowiązek sprawdzenia, czy cały personel wojskowy (oprócz innych kategorii pracowników wymienionych w owym dekrecie z mocą ustawy [5]) został poddany szczepieniu. Niepoddanie się szczepieniu przez członka owego personelu miało skutkować jego natychmiastowym zawieszeniem w pełnieniu obowiązków służbowych. Ów członek personelu wojskowego nie ponosiłby żadnych konsekwencji dyscyplinarnych, a stosunek pracy zostałby utrzymany. Ten sam przepis stanowił również, że w okresie zawieszenia nie przysługiwało wynagrodzenie za pracę lub inne świadczenie ani uposażenie. Ponadto w przepisie tym wskazano, że zawieszenie miało obowiązywać do czasu, gdy dana osoba poinformuje pracodawcę o rozpoczęciu lub zakończeniu pierwszego cyklu szczepień lub do czasu przyjęcia dawki przypominającej. Zawieszenie to nie mogło jednak trwać dłużej niż sześć miesięcy, począwszy od dnia 15 grudnia 2021 r.

6. Skarżący jest członkiem personelu wojskowego pełniącym służbę w ministerstwie obrony jako inżynier, wykonującym swe obowiązki głównie w biurze przeznaczonym do użytku wyłącznego, ale w którym często odbywają się zebrania i spotkania z innymi członkami personelu wojskowego oraz członkami personelu cywilnego tego samego organu administracji, a także z przedstawicielami przedsiębiorstw zewnętrznych.

7. Mimo że odmówił on poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19, wyraził gotowość poddania się testom SARS-CoV-2 co 48 godzin.

8. Decyzją z dnia 10 stycznia 2022 r. druga strona postępowania zawiesiła skarżącego w pełnieniu obowiązków służbowych bez wynagrodzenia za pracę. Druga strona postępowania nie nałożyła na skarżącego żadnej kary dyscyplinarnej, a skarżący zachował swoje stanowisko pracy.

[3] Dyrektywa z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U. 2000, L 303, s. 16) (zwana dalej „dyrektywą 2000/78").

[4] Decreto-legge 1 aprile 2021, n. 44 – Misure urgenti per il contenimento dell'epidemia da COVID-19, in materia di vaccinazioni anti SARS-CoV-2, di giustizia e di concorsi pubblici (dekret z mocą ustawy nr 44 z dnia 1 kwietnia 2021 r. w sprawie pilnych środków mających na celu powstrzymanie epidemii spowodowanej przez COVID-19, w zakresie szczepień przeciwko SARS-CoV-2, wymiaru sprawiedliwości i przetargów publicznych), przekształcony ze zmianami legge 28 maggio 2021, n. 76 (ustawą nr 76 z dnia 28 maja 2021 r.), zmienioną decreto legge 26 novembre 2021, n. 172 – Misure urgenti per il contenimento dell'epidemia da COVID-19 e per lo svolgimento in sicurezza delle attività economiche e sociali (dekretem z mocą ustawy nr 172 z dnia 26 listopada 2021 r. w sprawie pilnych środków mających na celu powstrzymanie epidemii spowodowanej przez COVID-19 oraz bezpiecznego prowadzenia działalności gospodarczej i społecznej), przekształconym ze zmianami legge 21 gennaio 2022, n. 3 (ustawą nr 3 z dnia 21 stycznia 2022 r.).

[5] Obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19 wprowadzono najpierw w odniesieniu do personelu medycznego i pracowników służby zdrowia, następnie – pracowników zatrudnionych w sektorze opieki społecznej i placówkach opieki zdrowotnej, i wreszcie, między innymi – w odniesieniu do pracowników sektora obronności, bezpieczeństwa i ratownictwa publicznego.

9. Skarżący zaskarżył tę decyzję w drodze skargi nadzwyczajnej do prezydenta Republiki Włoskiej.

10. Consiglio di Stato (rada stanu), będąca sądem odsyłającym, pełni funkcję doradczą i została zobowiązana wydać wiążącą opinię dla Ministero della difesa (ministerstwa obrony), które jest właściwe do rozpatrzenia skargi i zaproponowania prezydentowi Republiki Włoskiej ostatecznej decyzji.

11. Przed sądem odsyłającym skarżący podniósł, że obowiązek poddania się szczepieniu jest dyskryminujący i sprzeczny z art. 2 ust. 2 dyrektywy 2000/78 w oparciu o sześć podstaw.

12. Po pierwsze, skarżący podniósł, że był bezpośrednio dyskryminowany w porównaniu z pełniącym podobne obowiązki personelem cywilnym zatrudnionym u drugiej strony postępowania, ponieważ ów personel nie podlegał obowiązkowi szczepienia. Podniósł on również, że obowiązek poddania się szczepieniu został na niego nałożony na jego własne ryzyko, z naruszeniem art. 206 bis dekretu ustawodawczego nr 66/10[6], zgodnie z którym organ administracji, przyjmując na siebie odpowiedzialność, może uznać za niezbędne podanie konkretnych szczepionek personelowi wojskowemu, tak aby móc wykorzystać ów personel w szczególnych warunkach działania.

13. Po drugie, utrzymuje on, że doświadczył pośredniej dyskryminacji w porównaniu z zaszczepionymi członkami personelu wojskowego, wyłącznie ze względu na swój sprzeciw wobec poddaniu się szczepieniu oparty na jego osobistym przekonaniu, że szczepionki nie mają uzasadnionych podstaw naukowych. Mimo że skarżący zadeklarował chęć poddawania się testom SARS-CoV-2 co 48 godzin, odmówiono mu tej możliwości, co było według niego sprzeczne z art. 2 ust. 2 lit. b) dyrektywy 2000/78.

14. Po trzecie, ze względu na to, że skarżący został zawieszony w pełnieniu obowiązków służbowych bez wynagrodzenia za pracę, uniemożliwiono mu na czas trwania tego zawieszenia, utrzymanie siebie i swojej rodziny, w tym dwóch małoletnich córek. Skarżący twierdzi, że stanowiło to naruszenie art. 1 i 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą").

15. Po czwarte, skarżący początkowo twierdził, że nie mógł korzystać z przysługującego mu prawa do corocznego płatnego urlopu. W toku postępowania przed sądem odsyłającym skarżący cofnął ten zarzut, ponieważ obowiązek szczepień został zniesiony z dniem 25 marca 2022 r.[7]

16. Po piąte, skarżący podniósł, że został pozbawiony skutecznej ochrony prawnej z naruszeniem art. 19 TUE.

17. Po szóste, wniósł on o naprawienie szkody, którą poniósł w związku z dyskryminacją w postaci sankcji mającej charakter kary lub charakter odstraszający w rozumieniu art. 17 dyrektywy 2000/78.

[6] Decreto legislativo 15 marzo 2010, n. 66 – Codice dell'ordinamento militare (dekret ustawodawczy nr 66 z 15 marca 2010 r. – kodeks wojskowy).

[7] Artykuł 4 ter ust. 1 lit. b) dekretu z mocą ustawy nr 44/21 został uchylony przez art. 8 decreto-legge 24 marzo 2022, n. 24 – Disposizioni urgenti per il superamento delle misure di contrasto alla diffusione dell'epidemia da COVID-19, in conseguenza della cessazione dello stato di emergenza (dekretu z mocą ustawy nr 24 z dnia 24 marca 2022 r. ustanawiającego pilne środki wykraczające poza istniejące środki mające na celu zwalczanie rozprzestrzeniania się pandemii COVID-19 po zakończeniu stanu wyjątkowego; zwanego dalej „dekretem z mocą ustawy nr 24/22").

18. Ponadto skarżący zwrócił się do sądu odsyłającego o skierowanie do Trybunału sześciu pytań prejudycjalnych w odniesieniu do każdego zarzutu.

19. Druga strona postępowania wniosła o oddalenie skargi przez sąd odsyłający. Jej zdaniem sporny obowiązek poddania się szczepieniu został ustanowiony zgodnie z prawem jako szczególny obowiązek prawny zawarty w art. 4 ter dekretu z mocą ustawy nr 44/21.

20. Sąd odsyłający oddalił podniesione przez skarżącego zarzuty piąty i szósty oraz odrzucił związane z nimi pytania prejudycjalne i przyjął do wiadomości cofnięcie przez skarżącego czwartego zarzutu skargi. Niemniej jednak sąd ten postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z pozostałymi pytaniami zaproponowanymi przez skarżącego.

21. Na wstępie sąd odsyłający zauważył, że pytania przedstawione przez skarżącego są bezzasadne, ponieważ zgodność z prawem krajowego środka nakładającego na pracowników służby zdrowia obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19, również wprowadzonego dekretem z mocą ustawy nr 44/21, została już zbadana i potwierdzona przez Corte costituzionale (trybunał konstytucyjny, Włochy) w wyrokach nr 14/2023, 15/2023 i 185/2023. Zdaniem sądu odsyłającego zasady wyrażone w tych wyrokach, podobne do tych wyrażonych w przepisach prawa Unii, na które powołał się skarżący w skardze, mają również zastosowanie do analogicznego obowiązku szczepienia w odniesieniu do personelu wojskowego, którego dotyczy postępowanie główne.

22. W odniesieniu do zarzutu pierwszego sąd odsyłający wskazał, że dyrektywa 2000/78 ustanawia zasady równego traktowania w miejscu pracy, które mają zastosowanie w zwyczajnych okolicznościach. Jednakże, jak stanowi art. 2 ust. 5 tej dyrektywy, przepisy te pozostają bez uszczerbku dla środków przewidzianych w prawie krajowym, które w społeczeństwie demokratycznym są niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa publicznego i ochrony zdrowia. Dodał on, że obowiązek poddania się szczepieniu został ustanowiony ze względu na wyjątkowe okoliczności oraz że szczepionki przeciwko COVID-19 zostały uznane za bezpieczne. Wybór ustawodawcy dotyczący wprowadzenia obowiązku szczepienia w odniesieniu do personelu wojskowego, który to personel, w przeciwieństwie do personelu cywilnego, w sytuacjach kryzysowych musi pełnić służbę w zakresie bezpieczeństwa publicznego pozostając w kontakcie ze społeczeństwem jako część sił zbrojnych, wydawał się w tamtym czasie racjonalnym i właściwym wyborem mającym na celu ochronę zdrowia personelu wojskowego i zdrowia publicznego. Tak więc zdaniem sądu odsyłającego między sytuacją personelu wojskowego a sytuacją personelu cywilnego nie istnieje żadna analogia i w związku z tym nie istnieje żaden powód uzasadniający zarzucaną przez skarżącego dyskryminację.

23. W odniesieniu do zarzutu drugiego sąd odsyłający wskazał, że obowiązek poddania się szczepieniu nie był nieproporcjonalny, ponieważ w tamtym czasie nie istniał żaden inny odpowiedni środek. Metoda polegająca na przeprowadzaniu testów przesiewowych, jako wymóg alternatywny do szczepienia, była stosowana w bardziej ogólnym kontekście w celu umożliwienia dostępu do miejsc publicznych przez osoby nienależące do kategorii podlegających obowiązkowi szczepienia. Jednakże koszt przeprowadzania tych testów, które musiały być powtarzane co dwa do trzech dni, nie byłby zrównoważony i stanowiłby niedopuszczalne obciążenie dla systemu opieki zdrowotnej. Ponadto, z uwagi na to, że wyniki testu nie były dostępne bezpośrednio po jego przeprowadzeniu, były one od samego początku nieaktualne, ponieważ osoba poddana testowi mogła zarazić się w czasie między poddaniem się testowi a otrzymaniem wyników.

24. W odniesieniu do zarzutu trzeciego sąd odsyłający wskazał, że zawieszenie w pełnieniu obowiązków niezaszczepionego pracownika, które trwało nieco ponad dwa miesiące, jest zgodne ze spoczywającym na pracodawcy obowiązkiem zapewnienia bezpieczeństwa oraz że zapisane w konstytucji prawo do pracy niekoniecznie pociąga za sobą prawo do wykonywania pracy, jeżeli stanowi to zagrożenie dla ochrony zdrowia publicznego, a pracownik dobrowolnie decyduje się nie przestrzegać przepisów dotyczących bezpieczeństwa w pracy, w tym dotyczących obowiązku poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19. Tym samym, obowiązek poddania się szczepieniu, jakkolwiek stojący w sprzeczności z osobistymi poglądami skarżącego, był środkiem rozsądnym i proporcjonalnym oraz leżącym w interesie zdrowia publicznego, w związku z czym jego świadome naruszenie uzasadnia zawieszenie w pełnieniu obowiązków bez wynagrodzenia za pracę.

25. W tych okolicznościach Consiglio di Stato (rada stanu) postanowiła zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Biorąc pod uwagę, że organ administracji nie uznał za konieczne nałożenia obowiązku szczepienia na personel wojskowy w rozumieniu art. 206 bis decreto legislativo n. 66/10 (dekretu ustawodawczego nr 66/10) w związku z konkretnym wykorzystaniem personelu wojskowego, przyjmując na siebie odpowiedzialność za skutki szczepienia, czy dyrektywa 2000/78/WE stoi na przeszkodzie transpozycji, którą umożliwia decreto legge n. 172/21 (dekret z mocą ustawy nr 172/21) w zakresie, w jakim zmienia on decreto legge n. 44/21 (dekret z mocą ustawy nr 44/21) poprzez dodanie [art. 4 ter ust. 1 lit. b)], a który nakłada na członka personelu wojskowego obowiązek poddania się szczepieniu wbrew jego osobistym poglądom, ponieważ zobowiązuje go do dobrowolnego poddania się takiemu zabiegowi medycznemu, który jest nadal eksperymentalny, na własne ryzyko tego członka personelu wojskowego, jako dodatkowy wymóg umożliwiający wykonywanie pracy w tym samym środowisku pracy, w którym znajdują się pracownicy cywilni, którzy nie są zobowiązani poddać się takiemu szczepieniu, mimo iż wykonują zadania, które z punktu widzenia zaraźliwości człowieka są podobne do zadań wykonywanych przez członków personelu wojskowego?

2) Biorąc pod uwagę, że zgodnie z włoskimi przepisami dotyczącymi dostępu do miejsca pracy, nawet w zaludnionych miejscach, takich jak transport publiczny, stadiony i restauracje, w odniesieniu do pracowników niewymienionych we wspomnianym decreto legge n. 172/21 (dekrecie z mocą ustawy) nr 172/21, za równoważne uznaje się zaświadczenie o szczepieniu i negatywny wynik testu na COVID przeprowadzonego w ciągu 48 godzin, czy art. 2 [ust. 2 lit.] b) [dyrektywy 2000/78] stoi na przeszkodzie środkowi takiemu jak decreto legge n. 172/21 (dekret z mocą ustawy nr 172/21) w zakresie, w jakim zmienia on decreto legge n. 44/21 (dekret z mocą ustawy) nr 44/21 poprzez dodanie [art.] 4 ter ust. 1 [lit.] b), który nakłada na członka personelu wojskowego obowiązek poddania się szczepieniu wbrew jego osobistym poglądom, jako dodatkowy wymóg umożliwiający wykonywanie pracy w tym samym środowisku pracy, w którym znajdują się członkowie personelu wojskowego, którzy zgodnie ze swoimi osobistymi poglądami uznali, że należy zaszczepić się nawet w przypadku braku obowiązku, niezależnie od tego, że niezaszczepiony członek personelu wojskowego jest gotów, a w każdym razie już zobowiązany, do przedstawiania wyniku testu potwierdzającego brak zakażenia COVID w odstępach czasu krótszych niż 48 godzin?

3) Czy środek przewidziany w decreto legge n. 172/21 (dekrecie z mocą ustawy nr 172/21) uzupełniającym decreto legge n. 44/21 (dekret z mocą ustawy nr 44/21), który poprzez art. 4 ter ust. 3 uniemożliwia pracownikowi zawieszonemu w pełnieniu obowiązków z powodu naruszenia obowiązku szczepienia zapewnienie w jakikolwiek zgodny z prawem sposób utrzymania rodziny oraz ochrony i opieki niezbędnych dla dobra małoletnich córek, narusza art. 1 i 24 [Karty] w rozumieniu art. 24 Karty?".

26. Skarżący w postępowaniu głównym, rządy francuski i włoski oraz Komisja Europejska przedstawili Trybunałowi uwagi na piśmie.

27. W dniu 10 lipca 2025 r. odbyła się rozprawa, podczas której skarżący w postępowaniu głównym, rząd włoski i Komisja przedstawili swoje stanowiska ustnie.

III. Analiza

28. Dwa pierwsze pytania sądu odsyłającego należy rozpatrzyć łącznie. Poprzez te pytania sąd ten dąży w istocie do ustalenia, czy włoskie przepisy nakładające na personel wojskowy obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19 są sprzeczne z dyrektywą 2000/78 ze względu na to, że wprowadzają dyskryminacyjne traktowanie zakazane przez tę dyrektywę.

29. W celu udzielenia odpowiedzi na te pytania należy najpierw ocenić, czy dyrektywa 2000/78 ma zastosowanie do przepisów takich jak te wskazane przez sąd odsyłający (sekcja A).

30. Jeżeli zostanie ustalone, że dyrektywa ta znajduje zastosowanie, należy ocenić, czy rozpatrywane przepisy krajowe stanowią dyskryminację bezpośrednią, czy pośrednią, a w tym ostatnim przypadku, czy taka dyskryminacja może być uzasadniona (sekcja B).

A. Propozycja odpowiedzi: dyrektywa 2000/78 nie ma zastosowania w okolicznościach niniejszej sprawy

1. Nierówne traktowanie ze względu na kategorie zawodowe

31. Dyrektywa 2000/78 zakazuje dyskryminacji w zakresie zatrudnienia i pracy z następujących powodów: religia lub przekonania, niepełnosprawność, wiek i orientacja seksualna [8].

32. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału względy wymienione w art. 1 dyrektywy 2000/78 są wyczerpujące i dyrektywa ta nie dotyczy dyskryminacji ze względu na kategorie zawodowe lub miejsce pracy [9].

33. Z uregulowań krajowych wynika, że przepis nakładający obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19, dotyczył w pierwszej kolejności personelu medycznego i pracowników służby zdrowia, a następnie został on rozszerzony na pracowników zatrudnionych w sektorze opieki społecznej i placówkach opieki zdrowotnej, i wreszcie, na pracowników sektora obronności, bezpieczeństwa i ratownictwa publicznego, w tym personel wojskowy pełniący służbę w ministerstwie obrony.

[8] Artykuł 1 dyrektywy 2000/78.

[9] Zobacz wyrok z dnia 17 października 2024 r., Zetschek (C-349/23, EU:C:2024:889, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).

34. Natomiast członkowie personelu cywilnego zatrudnionego w ministerstwie obrony nie byli objęci zakresem tego obowiązku i nie musieli poddać się szczepieniu przeciwko COVID-19 w celu kontynuowania pracy.

35. Tym samym obowiązek poddania się szczepieniu przewidziany w art. 4 ter dekretu z mocą ustawy nr 44/21 wprowadził różnicę w traktowaniu między personelem wojskowym a personelem cywilnym zatrudnionym w ministerstwie obrony. To odmienne traktowanie opiera się na funkcjach pełnionych odpowiednio przez te dwie grupy osób. Jednakże takie odmienne traktowanie nie należy do zakazanych powodów dyskryminacji w rozumieniu dyrektywy 2000/78.

36. W związku z tym, jak podniosły rząd francuski i Komisja, odmienne traktowanie personelu wojskowego i personelu cywilnego w odniesieniu do obowiązku poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19 nie oznacza, że dyrektywa 2000/78 ma zastosowanie.

37. W konsekwencji skarżący nie może powoływać się na tę dyrektywę na poparcie twierdzenia, że rozpatrywane przepisy włoskie były zakazane ze względu na to, iż wprowadzają odmienne traktowanie personelu wojskowego i personelu cywilnego zatrudnionego w ministerstwie obrony.

2. Przekonania jako przyczyna zakazana na mocy dyrektywy 2000/78

38. Wśród przyczyn dyskryminacji zakazanych na mocy dyrektywy 2000/78 znajduje się „religia lub przekonania". Dyrektywa ta mogłaby zatem znaleźć zastosowanie, gdyby rozpatrywane przepisy rzeczywiście wprowadzały bezpośrednią lub pośrednią różnicę w traktowaniu opartą na osobistych przekonaniach skarżącego.

39. Powstaje zatem pytanie, czy osobiste poglądy skarżącego, z powodu których zdecydował się nie poddać szczepieniu, można zakwalifikować jako „przekonania" w rozumieniu art. 1 dyrektywy 2000/78.

40. Dyrektywa 2000/78 nie zawiera definicji tego, czym są przekonania dla celów stosowania tej dyrektywy [10].

41. Niemniej jednak orzecznictwo Trybunału dostarcza pewnych wskazówek pozwalających na zrozumienie znaczenia tego pojęcia.

42. Trybunał zauważył, że ponieważ art. 1 dyrektywy 2000/78 odnosi się łącznie do pojęć „religia" i „przekonania", te dwa terminy należy rozumieć, do celów stosowania tej dyrektywy, jako dwie strony tej samej przyczyny dyskryminacji, obejmującej *zarówno przekonania religijne, jak i przekonania światopoglądowe czy duchowe* [11].

[10] Definicja pojęcia „przekonania" nie została również ustalona ani w przepisach państw członkowskich, ani na szczeblu międzynarodowym. Niektóre państwa członkowskie dostarczają jednak dokumentację wyjaśniającą towarzyszącą ustawodawstwu, oferując wytyczne dotyczące definiowania pojęcia „przekonania". Na przykład w Niderlandach termin „filozofia życia" (a więc szeroko pojmowana filozofia, taka jak humanizm, który to termin nie rozciąga się jednak na wszystkie koncepcje społeczeństwa) został przyjęty w celu wyjaśnienia, co może obejmować pojęcie „przekonania". We Włoszech sądy krajowe wielokrotnie uznawały, że pojęcie „przekonania" jako chroniona przyczyna obejmuje na przykład przynależność związkową oraz osobiste przekonania, że należy odmówić noszenia broni, w przypadku osób odmawiających działania sprzecznego z własnym sumieniem. Zobacz w tym względzie Komisja Europejska – Dyrekcja Generalna ds. Sprawiedliwości i Konsumentów, I. Chopin oraz C. Germaine, *A comparative Analysis of Non-discrimination Law in Europe 2024– The 27 EU Member States compared* – przygotowana przez Isabelle Chopin i Catharina Germaine dla europejskiej sieci ekspertów prawnych w dziedzinie równości płci i niedyskryminacji, 2024, s. 18 i 19.

[11] Zobacz wyroki: z dnia 15 lipca 2021 r., WABE i MH Müller Handel (C-804/18 i C-341/19, EU:C:2021:594, pkt 47); z dnia 13 października 2022 r., SCRL (Strój wynikający z nakazów religijnych) [C-344/20, zwany dalej „SCRL (Strój wynikający z nakazów religijnych)", EU:C:2022:774, pkt 26]; z dnia 28 listopada 2023 r., Commune d'Ans (C-148/22, EU:C:2023:924, pkt 22).

43. Ponadto Trybunał orzekł, że dyskryminację ze względu na „religię lub przekonania" należy odróżnić od dyskryminacji ze względu na „poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy" [12].

44. Podobnie Trybunał wyjaśnił, że dyrektywa 2000/78 „nie obejmuje przekonań politycznych, związanych z przynależnością do związków zawodowych, przekonań artystycznych, sportowych, estetycznych c*zy innych*" [13].

45. Ponadto Trybunał przypomniał, że sformułowane w art. 10 ust. 1 Karty prawo do wolności sumienia i religii stanowi integralną część kontekstu mającego znaczenie dla wykładni dyrektywy 2000/78 [14]. To prawo wyrażone w Karcie odpowiada prawu zapisanemu w art. 9 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (zwanej dalej „EKPC"), który chroni „wolność myśli, sumienia i wyznania". W konsekwencji wykładnia pojęcia „przekonania" w rozumieniu EKPC jest również istotna dla zrozumienia tego pojęcia w kontekście prawa Unii.

46. W wyroku Vavřička Europejski Trybunał Praw Człowieka (zwany dalej „ETPC") orzekł, że obowiązek poddania się szczepieniu nie narusza EKPC, ponieważ osobisty sprzeciw wobec poddaniu się szczepieniu nie wchodzi w zakres pojęcia „przekonania" chronionego na mocy art. 9 EKPC. W szczególności ETPC uznał, że taki osobisty sprzeciw należy uznać za krytyczną opinię, a nie za przekonania korzystające z ochrony na podstawie EKPC [15]. W sprawie tej ETPC uznał, że nie miał podstaw do zakwalifikowania sprzeciwu skarżącego wobec poddania się obowiązkowi szczepienia jako przekonań światopoglądowych, ponieważ P. Vavřička poinformował sąd krajowy, że jego sprzeciw wobec poddaniu się szczepieniu opierał się na okoliczności, iż szczepienie to jest przede wszystkim szkodliwe dla jego własnego zdrowia i zdrowia jego dzieci. Trybunał ten uznał zatem, że „krytyczna opinia na temat szczepień nie może stanowić przekonań lub wierzeń *o wystarczającej mocy przekonywania, powadze, spójności i istotności*, by mogła wejść w zakres gwarancji art. 9" [16].

47. Z powyższego wynika, że osobista opinia sprzeciwiająca się poddaniu się szczepieniu, taka jak ta oparta na obawach związanych ze zdrowiem, nie może być uznana za przekonania światopoglądowe i co do zasady nie korzysta z ochrony zapewnianej przez dyrektywę 2000/78.

48. Podsumowując, dyrektywa 2000/78 zasadniczo nie stoi na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu, które wprowadza obowiązek poddania się przez członka personelu wojskowego szczepieniu wbrew jego osobistym poglądom.

[12] Zobacz wyrok SCRL (Strój wynikający z nakazów religijnych), pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo.

[13] Zobacz SCRL (Strój wynikający z nakazów religijnych), pkt 28. Wyróżnienie moje.

[14] Zobacz wyrok SCRL (Strój wynikający z nakazów religijnych), pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo.

[15] Zobacz ETPC z dnia 8 kwietnia 2021 r. (Vavřička i in. przeciwko Republice Czeskiej, CE:ECHR:2021:0408JUD004762113, zwany dalej „wyrokiem w sprawie Vavřička", §§ 335, 337). W analizowanej sprawie sześciu skarżących zakwestionowało ciążący na Republice Czeskiej prawny obowiązek zaszczepienia dzieci przeciwko kilku chorobom zakaźnym. Jeden ze skarżących został ukarany grzywną za niepoddanie swoich dzieci szczepieniu, podczas gdy inni byli rodzicami, których dzieciom odmówiono przyjęcia do przedszkola z powodu nieprzestrzegania obowiązku poddania się szczepieniu. Wszyscy skarżący powołali się na art. 8 EKPC, a trzech z nich na art. 9 EKPC. ETPC odrzucił zarzuty oparte na art. 9 EKPC jako niedopuszczalne.

[16] Zobacz wyrok w sprawie Vavřička, § 335 (wyróżnienie moje). Kryterium to – „przekonania lub wierzenia o wystarczającej mocy przekonywania, powadze, spójności i istotności" – zostało ustalone w wyroku Campbell i Cosans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu. ETPC orzekł w nim, że „w swoim zwykłym znaczeniu angielski termin »convictions« nie jest synonimem terminów »opinie« i »idee«, takich jak użyte w art. 10 [EKPC], który gwarantuje swobodę wypowiedzi; jest ono bardziej zbliżone do angielskiego terminu »beliefs« (w języku francuskim: „convictions") występującemu w art. 9 [EKPC] – który gwarantuje wolność myśli, sumienia i religii – i oznacza poglądy, które osiągają pewien poziom mocy przekonywania, powagi, spójności i istotności". Zobacz ETPC, z dnia 25 lutego 1982 r. (CE:ECHR:1982:0225JUD000751176, § 36).

3. Zastosowanie w okolicznościach niniejszej sprawy

49. Wynika z tego, że skarżący nie może powoływać się na osobiste poglądy na temat obowiązku poddania się szczepieniu przez personel wojskowy względem swojego pracodawcy, który wdrażał ustawodawstwo krajowe wprowadzające obowiązek poddania się szczepieniu przez personel wojskowy.

50. Skarżący argumentował przed Trybunałem, że obowiązek poddania się szczepieniu nałożony na niego na mocy art. 4 ter dekretu z mocą ustawy nr 44/21 wiązał się z podpisaniem formularza świadomej zgody, w którym wyraźnie wskazano, że długoterminowe skutki uboczne szczepionek przeciwko COVID-19, w tym ryzyko śmierci, pozostają nieznane. Zdaniem skarżącego jego niepewność co do zagrożenia związanego ze szczepionką potwierdza również fakt, że kilka osób, które poddały się szczepieniu, zachorowało w następstwie tego, a nawet zmarło na COVID-19. W związku z tym, mimo że szczepionki zostały oficjalnie zakwalifikowane jako bezpieczne, skarżący stwierdził, że program szczepień przeciwko COVID-19 opierał się głównie na interesach handlowych przedsiębiorstw farmaceutycznych i stwarzał zatem zagrożenie dla członków personelu wojskowego, którzy byli zobowiązani poddać się szczepieniu, bez względu na kwestionowaną skuteczność i bezpieczeństwo szczepionek. Ponadto skarżący utrzymywał, że nie chciał narażać własnego życia na niebezpieczeństwo z uwagi na ewentualne skutki uboczne, a tym samym przyczyniać się do generowania zysków przez przedsiębiorstwa farmaceutyczne.

51. Sprzeciw skarżącego wobec obowiązku poddania się szczepieniu został dodatkowo podkreślony przez fakt, że rząd, który nałożył obowiązek przewidziany w art. 4 ter dekretu z mocą ustawy nr 44/21, nie ponosił jakiejkolwiek odpowiedzialności za ewentualne negatywne konsekwencje szczepień. Podniósł on również, że nie sprzeciwiałby się obowiązkowi poddania się szczepieniu, gdyby został on nałożony na podstawie art. 206 bis dekretu ustawodawczego nr 66/10.

52. Jak wynika zarówno z postanowienia odsyłającego, jak i z argumentów podniesionych przez skarżącego na rozprawie, uważam, że nie przedstawił on dowodu na to, że jego sprzeciw wobec obowiązku poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19 wynika z przekonań światopoglądowych. Powody, dla których sprzeciwia się temu obowiązkowi, wydają się być dwojakie. Po pierwsze, jego sprzeciw opierał się na krytycznym poglądzie skarżącego związanym ze zdrowiem, zgodnie z którym szczepionki nie były bezpieczne, ponieważ między innymi ich dystrybucja była podyktowana przede wszystkim interesami handlowymi przemysłu farmaceutycznego. Po drugie, skarżący skrytykował niechęć rządu do przyjęcia wszelkiej odpowiedzialności w odniesieniu do potencjalnych skutków ubocznych szczepionki, w związku z czym ów rząd nie nałożył obowiązku poddania się szczepieniu na personel wojskowy.

53. Jak zauważyła Komisja na rozprawie, opinia skarżącego może ulec zmianie w świetle nowych danych naukowych, co oznacza, że opinia ta nie stanowi kompleksowej globalnej wizji życia opartej na względach światopoglądowych lub duchowych. Jego opinia wydaje się ograniczać do samej szczepionki przeciwko COVID-19 i opiera się na podnoszonych zagrożeniach dla zdrowia związanych z tą szczepionką, które zdaniem skarżącego nie zostały w wystarczającym stopniu ocenione w świetle naukowych dowodów medycznych dostępnych przy nakładaniu obowiązku poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19. Jego sprzeciw wobec szczepienia jest również wyrazem niezgody na politykę rządową w zakresie obowiązku poddania się szczepieniu.

54. W tym sensie nie wydaje się, aby skarżący powoływał się na rzeczywiste przekonania światopoglądowe.

55. Powyższe rozważania prowadzą mnie do wniosku, że krytyczna opinia skarżącego na temat obowiązku poddania się szczepieniu nie stanowi przekonań chronionych przez art. 1 dyrektywy 2000/78.

56. W konsekwencji skarżący nie może powoływać się na dyrektywę 2000/78 w celu zakwestionowania stosowania dekretu z mocą ustawy nr 44/21 przez jego pracodawcę.

57. Podsumowując, proponuję, aby w odpowiedzi na pierwsze i drugie pytanie prejudycjalne Trybunał orzekł, że dyrektywa 2000/78 nie ma zastosowania w okolicznościach niniejszej sprawy, ponieważ zarzucana dyskryminacja nie wchodzi w zakres żadnej z przyczyn dyskryminacji zakazanych przez tę dyrektywę.

58. Dyrektywa 2000/78 zakazuje między innymi dyskryminacji ze względu na „przekonania". Jednakże osobiste opinie, oparte na obawach zdrowotnych lub braku zgody z rządową polityką szczepień, nie stanowią „przekonań" w rozumieniu dyrektywy 2000/78.

B. Alternatywnie

59. Jednakże w przypadku gdyby Trybunał orzekł, że osobista opinia na temat szczepień, oparta na względach zdrowotnych lub na braku zgody z polityką powszechnych szczepień, stanowi „przekonania" w rozumieniu dyrektywy 2000/78, należy ocenić, czy traktowanie skarżącego można uznać za dyskryminację bezpośrednią lub pośrednią, a jeśli tak, to czy takie odmienne traktowanie może być uzasadnione.

60. Dyskryminacja bezpośrednia, zakazana na mocy art. 2 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2000/78, ma miejsce, gdy odmienne traktowanie jest bezpośrednio oparte na jednym z zakazanych powodów przewidzianych w tej dyrektywie. Rozpatrywane ustawodawstwo włoskie nie jest oparte na osobistej opinii personelu wojskowego na temat szczepień przeciwko COVID-19. W związku z tym ustawodawstwa tego nie można rozumieć jako bezpośrednio dyskryminującego.

61. Pośrednia dyskryminacja ze względu na przekonania, zakazana na mocy art. 2 ust. 2 lit. b) dyrektywy 2000/78, miałaby miejsce, gdyby pozornie neutralny przepis lub pozornie neutralna praktyka stawiała osoby w niekorzystnej sytuacji [17].

62. Gdyby osobistą opinię skarżącego sprzeciwiającą się obowiązkowi poddania się szczepieniu należało uznać za „przekonania" w rozumieniu dyrektywy 2000/78, przepis wprowadzony przez ustawodawstwo włoskie, który przewiduje zawieszenie w pełnieniu obowiązków bez wynagrodzenia pracy niezaszczepionych członków personelu wojskowego, mógłby zostać uznany za pośrednio stawiający owych członków w niekorzystnej sytuacji w stosunku do innych członków personelu wojskowego, którzy zostali zaszczepieni za ich zgodą.

63. Dyskryminacja pośrednia może być jednak uzasadniona zgodnym z prawem celem, pod warunkiem że środki mające służyć realizacji tego celu są właściwe i konieczne [18].

64. Co się tyczy warunku dotyczącego istnienia zgodnego z prawem celu, rząd włoski wyjaśnił, że rozpatrywany obowiązek poddania się szczepieniu COVID-19 został nałożony jako środek organizacyjny dotyczący działań i funkcji pełnionych przez personel wojskowy podczas pandemii

[17] Zobacz wyrok SCRL (Strój wynikający z nakazów religijnych), pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo.

[18] Zobacz art. 2 ust. 2 lit. b) ppkt (i) dyrektywy 2000/78.

COVID-19. Środek ten miał dwojaki cel: z jednej strony ochronę członków personelu wojskowego przed zakażeniem SARS-CoV-2 w trakcie pełnienia przez nich funkcji podczas pandemii COVID-19; z drugiej strony miał on na celu ochronę zdrowia publicznego, przy jednoczesnym zapewnieniu prawidłowego wykonywania tych zadań.

65. W wyroku Nordic Info Trybunał uznał pandemię COVID-19 za poważne zagrożenie dla zdrowia publicznego mogącego spowodować śmierć wśród różnych grup ludności oraz nadmierne przeciążenie lub przepełnienie placówek krajowego systemu opieki zdrowotnej [19].

66. Ponadto, jak wynika z utrwalonego orzecznictwa Trybunału, ochrona zdrowia publicznego jest celem w sposób oczywisty zgodnym z prawem. I tak w wyroku Memoria i Dall'Antonia Trybunał wyjaśnił, że „ochrona zdrowia publicznego znajduje się wśród nadrzędnych względów interesu ogólnego uznanych przez prawo Unii oraz że państwa członkowskie posiadają w tej dziedzinie szeroki zakres uznania" [20].

67. W podobnej sytuacji ETPC orzekł w sprawie Pasquinelli i in. przeciwko San Marino, że obowiązek poddania się szczepieniu nałożony przez państwo na niektórych pracowników służby zdrowia podczas pandemii COVID-19 służył, w sytuacji nadzwyczajnej związanej z zagrożeniem dla zdrowia publicznego, która stanowiła poważne ryzyko dla całej ludności, uzasadnionemu celowi ochrony zdrowia publicznego oraz praw i wolności innych osób. Ponadto trybunał ten orzekł, że przy podejmowaniu decyzji dotyczącej proporcjonalności nałożonych środków ograniczających należy wziąć pod uwagę tymczasowy charakter, ograniczoną intensywność i wyjątkowy kontekst [21].

68. Skarżący wyjaśnił, że zaproponował gotowość do przedstawiania dowodu w postaci negatywnego wyniku testu na COVID-19 co 48 godzin, ale jego propozycja została odrzucona, a on sam został zawieszony w pełnieniu obowiązków służbowych z powodu odmowy poddania się szczepieniu. Ponadto skarżący twierdzi, że chociaż pełnił służbę jako członek personelu wojskowego, wykonywał pracę biurową, podobnie jak członkowie personelu cywilnego, którzy nie musieli poddać się szczepieniu, aby móc kontynuować pracę dla tego samego pracodawcy.

69. Za pomocą tych argumentów skarżący kwestionuje właściwy i konieczny charakter ustawodawstwa włoskiego.

[19] Zobacz wyrok z dnia 5 grudnia 2023 r., Nordic Info (C-128/22, zwany dalej „wyrokiem Nordic Info", EU:C:2023:951, pkt 120).

[20] Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 14 listopada 2018 r., Memoria i Dall'Antonia (C-342/17, zwany dalej wyrokiem „Memoria i Dall'Antonia", EU:C:2018:906, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

[21] Zobacz wyrok ETPC z dnia 29 sierpnia 2024 r. w sprawie Pasquinelli i in. przeciwko San Marino (CE:ECHR:2024:0829JUD002462222, §§ 94–96, 128). W 2021 r. San Marino przyjęło ustawę nakładającą na wszystkich pracowników opieki społecznej i zdrowotnej, którzy mają bezpośredni kontakt z pacjentami, obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19. Chociaż szczepienie nie było obowiązkowe, ustawa ustanawiała hierarchię środków alternatywnych dla każdej osoby, która odmówiła poddania się szczepieniu, w tym przesunięcia organizacyjne w zakresie określonych zadań lub przeniesienie na wolne stanowiska w administracji publicznej, które wiążą się z ograniczonymi kontaktami z pacjentami; korzystanie z nabytego urlopu lub przeprowadzanie obowiązkowych testów antygenowych co 48 godzin. Jedynie w sytuacjach, w których nie można było skorzystać z owych możliwości, przewidziano tymczasowe zawieszenie służby z miesięcznym wynagrodzeniem, uwarunkowane wykonywaniem działań społecznie użytecznych. Ustawodawca San Marino uzasadnił ten system faktem, że pracownicy ci byli bardziej narażeni na zakażenie, a szczepienie miało zasadnicze znaczenie dla ochrony zarówno szczególnie wrażliwych pacjentów, jak i ciągłości systemu opieki społecznej. Grupa pracowników, która odmówiła poddania się szczepieniu, została poddana wyżej wymienionym środkom i zakwestionowała to przed ETPC, podnosząc, iż stanowiło to naruszenie art. 8 EKPC i niezgodną z prawem dyskryminację w rozumieniu art. 14 w związku z art. 1 protokołu nr 12. Skarżący twierdzili, że odmienne traktowanie zaszczepionych i niezaszczepionych pracowników nie było wystarczająco uzasadnione w świetle EKPC.

70. Rząd włoski, szanując wolność opinii członków personelu wojskowego, nałożył na nich obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19 i zaoferował im wybór poddania się lub odmowy poddania się owemu szczepieniu. W przypadku odmowy, niezależnie od pełnionych przez nich funkcji i obowiązków służbowych, konsekwencją było czasowe zawieszenie stosunku pracy z drugą stroną postępowania.

71. Pomimo argumentu skarżącego, zgodnie z którym wykonywał on pracę biurową jako członek personelu wojskowego mający ograniczone kontakty z innymi osobami, ów obowiązek szczepienia nie został nałożony z uwzględnieniem analizy indywidualnego przypadku. Przeciwnie, obowiązek ten miał zastosowanie w ten sam sposób do wszystkich członków personelu wojskowego pełniącego służbę w ministerstwie obrony będącym drugą stroną postępowania, niezależnie od tego, czy wierzyli oni w skuteczność i bezpieczeństwo tych szczepień, czy też nie.

72. Jeśli chodzi o przesłankę dotyczącą właściwych i koniecznych środków, zgadzam się z rządem włoskim, który wyjaśnił, że nie istniały inne właściwe i mniej restrykcyjne środki w stosunku do celu realizowanego przez ten przepis krajowy. Nawet gdyby test na obecność SARS-CoV-2 można było uznać za mniej restrykcyjny, nie zapewniałby on tego samego poziomu prewencji co szczepienie. W związku z tym rozwiązanie to nie byłoby ani właściwe, ani skuteczne w ramach zapobiegania zarażaniu się przez personel wojskowy COVID-19 i jego rozprzestrzenianiu, a także groziłoby ono podważeniem uzasadnionych wysiłków rządu w zakresie zdrowia publicznego w celu ograniczenia skutków pandemii. Ponadto organizowanie częstych testów na COVID-19, a mianowicie co 48 godzin, dla personelu wojskowego zmuszonego dodatkowo zajmować się zarządzaniem pandemią, wymagałoby nieracjonalnych wysiłków i kosztów, które byłyby trudne do poniesienia przez system opieki zdrowotnej.

73. Obowiązek poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19 miał natomiast na celu zmniejszenie ryzyka zachorowań wśród personelu wojskowego i zmniejszenie prawdopodobieństwa późniejszego zarażania SARS-CoV-2 innych osób. Co więcej, w tamtym czasie im większy był odsetek zaszczepionych osób, tym mniej wirus mógł się rozprzestrzeniać, przyczyniając się tym samym do rozwoju odporności zbiorowej.

74. W świetle powyższego jestem zdania, że rozpatrywany przepis krajowy spełnia wszystkie kryteria określone w art. 2 ust. 2 lit. b) ppkt (i) dyrektywy 2000/78, ponieważ realizuje zgodny z prawem cel ochrony zdrowia publicznego poprzez zapobieganie rozprzestrzenianiu się COVID-19 za pomocą środków, które są zarówno konieczne, jak i proporcjonalne.

75. W konsekwencji, nawet gdyby Trybunał uznał, że dekret z mocą ustawy nr 44/21 może zostać uznany za stanowiący dyskryminację pośrednią ze względu na „przekonania” w rozumieniu dyrektywy 2000/78, proponuję, aby Trybunał odpowiedział, że takie ustawodawstwo może być jednak uzasadnione na podstawie art. 2 ust. 2 lit. b) ppkt (i) tej dyrektywy, ponieważ realizuje ono zgodny z prawem cel jakim jest ochrona zdrowia publicznego, w tym ochrona personelu wojskowego pełniącego służbę we włoskim ministerstwie obrony Republiki Włoskiej. Ponadto w chwili, gdy ustawodawca włoski ustanawiał ów akt, nie istniały właściwe i mniej restrykcyjne środki alternatywne dla osiągnięcia tego celu.

Trzecie pytanie prejudycjalne

76. Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy zawieszenie członka personelu wojskowego w pełnieniu obowiązków bez wynagrodzenia pracy, który odmówił poddania się szczepieniu przeciwko COVID-19, można uznać za sprzeczne z art. 1 i 24 Karty.

77. Jak stwierdziłam w niniejszej opinii, osobiste poglądy dotyczące obowiązku poddania się szczepieniu, takie jak wyrażone przez powoda, nie wchodzą w zakres pojęcia przekonań chronionych na mocy art. 1 dyrektywy 2000/78. Nawet gdyby owe poglądy stanowiły przekonania w rozumieniu tej dyrektywy, wynikająca z nich dyskryminacja pośrednia mogłaby być uzasadniona względami interesu ogólnego. Nie można zatem uznać, że konsekwencje wynikające z zastosowania rozpatrywanego ustawodawstwa naruszają godność ludzką lub prawo dziecka chronione na mocy art. 1 i 24 Karty.

IV. Wnioski

78. W świetle powyższych rozważań proponuję Trybunałowi, by na pytania przedstawione przez Consiglio di Stato (radę stanu, Włochy) odpowiedział w następujący sposób:

Dyrektywę Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającą ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie obowiązkowi poddania się szczepieniu nałożonemu przez prawo krajowe na członka personelu wojskowego wbrew jego osobistym poglądom.

Dyrektywa ta zakazuje między innymi dyskryminacji ze względu na „przekonania”. Jednakże osobiste opinie, oparte na obawach zdrowotnych lub braku zgody z rządową polityką szczepień, nie stanowią „przekonań” w rozumieniu dyrektywy 2000/78.